

Myter og sagafortellinger våre omvisere skal kjenne

NOR-myten – om opphavet til Norge og nordmenne?

Hentet fra Boka Dovrefjell i tusen år, Gro Steinsland

NOR SKAPER NORGE

Lengst nord i landet, der snø is og kulde rådet, bodde det en konge, han var jotun og het Fornjotr. Han hadde tre sønner, den ene het Hav, den andre het Ild, og den tredje Vind. Disse sønnene fikk etterkommere, alle med navn som har med vinter og snø og og kulde gjøre. De heter Jøkul, Snø, Fonn, Driva og Mjøll. En av etterkommerne i denne slekten fikk tre barn, to sønner som het Nor og Gor, og en datter som het Goe.

Goe ble borte en dag, og de to brødrene satte av sted for å leite etter henne. Broren Gor bemannet skipet sitt å seilte ut Botten viken og Østersjøen langs Sverige og kom til Danmark. Nor ventet til snøen hadde falt over fjellviddene og det ble skiføre. Sammen med mennene sine dro han på ski nedover den skandinaviske halvøyen: til sist møtte han broren som kom fra Danmark, og de besluttet å dele de områdene de hadde funnet mellom seg.. Nor fikk innlandet, og det landet heter nå Norge. Landet fikk navn etter Nor, oppdageren og erobreren. Gror fikk alle øyene som omkranset fastlandet, han ble sjøkonge.

Midt på vinteren kom de to brødrene til Opplandene og Hedemarken. Der var det en konge som het Rolf i Berg. Han var sønn av Svade jotun fra Dovrefjell. Rolf i Berg hadde tatt Goe som kone. Da hun hørte at broren var kommet, dro hun i møte med ham, og Rolf gav seg innunder Nor og ble hans mann. Nor dro da i gjestebud til Rolf og fikk Hadda til ekte, hun var datter av Svade jotun og søster til Rolf. Fra disse urfolkene og deres slekter nedstammer nordmennene.

Dovrefjell ble i mytene og eventyrene åstedet for innvielse av helter, her fikk høvding- og kongssønner prøve krefter, erverve kunnskaper, her møtte de kvinnen fra fjellet. En hel rekke av nordiske lederskikkelser har gjennomgått en prøvetid, en initiasjon, på Dovrefjell. Når Harald Hårfagre kalles for Harald Dovrefostre, hører det til samme mytemønster. Som ung ble Harald fostret og opplært av en jotun i Dovre, heter det.

Dovrefjell og høg fjella nevnes også seinere i Enig og tro til Dovre faller, Per Gynt i fjellet gjør som han vil som alle gode nordmenn, og Vinjes No ser eg atter slik fjell og dalar..

Det har bodd mennesker i Norge de siste 12.000 år. I Europa var det germanerne som rådde. Helt frem til rommerrikets fall. Da kom hunerne fra øst og fordrev germanerne. Denne perioden kalles folkevandringstiden og går fra 400e.Kr til 800e.Kr.

Her i nord går mytene om hvem som bosatte seg her. Danene hold til på Skjælland og gav grunnlaget for Danmark. Svearne hold til i Midt Sverige med hovedsete i Uppsala og Gauterne hold til i Sør-Sverige mot Danmark. Svearne vant over Gautene i [Bråvallaslaget](#) /[Bråvallaslaget 2](#) og sikret Sverige.

Dale-Gudbrand

Frå Snorres kongesoger:

112. Det var ein mann som heitte Dalégudbrand; han var lik-som konge over Gudbrandsdal, men var herse av namn. Sigvat skald likna han i ei vise i makt og store eignedommar med Erling Skjalgsson. Gudbrand hadde ein son som det blir fortalt om her.

Då Gudbrand hørde denne tidenda at kong Olav var kome til Lom og nøydde folk til å ta ved kristendommen, skar han opp hær-pil og stemnde alle dølene til å møta han på ein gard som heiter Hundorp. Der kom dei alle i hop, og det var mykje folk, for di det ligg eit vatn

nære ved som heiter Lågen, så dei kunne koma dit likså godt med skip som til lands, og der heldt Gudbrand ting med dei og sa: «Det har komi ein mann til Lom som heiter Olav. Han vil by oss ei anna tru enn vi har hatt før, og bryta sund alle gudane våre, og han seier at han eig ein mykje større og mektigare Gud. Det er eit

Hundorp og grenda ikring.

under at ikkje jorda rivnar under han når han torer seia slikt, og at gudane våre let han få gå lenger. Eg tenkjer at om vi ber ut Tor or hovet vårt, han som står her på garden, og som støtt har hjelpt oss, og han ser Olav og mennene hans, så vil guden hans bråna, og han sjølv og alle mennene hans med, og bli opp i inkje.» Då sette dei i alle på ein gong og skreik og sa at Olav skulle aldri sleppa derifrå om han kom til dei, og han torde visst ikkje fara lenger sør etter dalen, sa dei.

Sidan valde dei 800 mann til å fara nord til Breida og speia. Hovdingen for denne hæren var son til Gudbrand, som var 18 vintrar gamal, og mange andre gjæve menn var med han; dei kom til ein gard som heiter Hov, og var der i tre dagar, og der kom det mykje folk til dei, av dei som hadde flytt frå Lesla og Lom og Vågå for di dei ikkje ville gjeva seg under kristendommen. Kong Olav og bispen Sigurd sette prestar i Lom og Vågå. Sidan fór dei over Vågerusta og kom ned i Sel og var der om natta; dei hørde tidend om at det var ein stor hær samla imot dei, og bøndene som var på Breida, fekk spurlag på kongen og laga seg til å slåst med han. Kongen stod opp og hadde hærklede sine på seg og fór sør etter Selsvollane; han

stana ikkje før på Breida, og der såg han ein stor hær reiug til slag. Då fylkte kongen hæren sin og rei sjølv og tala til bøndene og bad dei ta ved kristendommen. Dei svara: «Du får nok røyndanna i dag enn å apa oss,» og sette dei i med hær-rop og slo med våpna på skjoldane sine. Då sprang kongsmennene fram og skaut med spjut, og bøndene snudde straks og flydde, så berre nokre få mann stod etter. Då vart son til Gudbrand fanga, og kong Olav gav han grid og hadde han med seg. Der var kongen i 4 dagar.

Då sa kongen til son åt Gudbrand: «Far no att til far din og sei han at no kjem eg der snart.» Sidan fór han heimatt og fortalde far sin den leie tidenda at dei hadde møtt kongen og slegist med han. Men heile hæren flydde straks i fyrstninga, og eg vart fanga,» sa han. «Kongen gav meg grid og bad meg fara og seia deg at han kjem snart. No har vi ikkje meir her enn 200 mann av heile den hæren som vi hadde imot han; no råder eg deg til det, far, at du ikkje slåst med denne mannen.» «Det er høyrande til det,» seier Gudbrand, «at alt mod er banka utor deg. Det var ei ustund du fór heimafrå, og denne ferda vil lenge minnast, og no trur du straks på det tullet som denne mannen fer med, han som har gjort deg og hæren din til spott og skam.» Natta etter drøynde Gudbrand at det kom ein ljøs mann til han, som det stod ein stor kvekk av, og sa til han:

«Det var inga sigers-ferd sonen din fór mot kong Olav; men mykje verre vil det gå deg om du etlar deg til å slåst med kongen; du skal falla sjølv med heile hæren din, og ulvar vil riva deg og alle dine, og ramnar slita dykk.» Han vart fælen av dette skremmesynet, og fortalde det til Tord Istermage som var ein hovding over Gudbrandsdal. «Nett det same synet hadde eg,» sa han. Om morgonen lét dei blåsa til tings, og sa at dei tykte det var rådleg å halda ting med denne mannen som kom nordfrå med nye bod, og få vita om han fór med sanning. Deretter sa Gudbrand til son sin: «No skal du fara med 12 mann til den kongen som gav deg grid,» og han så gjorde. Dei kom til kongen og sa han ærendet sitt, at bøndene ville halda ting med han og setja grid mellom kongen og seg. Kongen var vel nøgd med det, og dei lova kvarandre og svor på at det skulle vera grid så lenge dette møtet varde; etter dette fór dei attende og fortalde Gudbrand og Tord at dei hadde sett grid. Då fór kongen til ein gard som heiter Listad, og var der i 5 dagar. Så fór kongen til bøndene og heldt ting med dei.

Det var eit fælt bløyte-vêr den dagen. Då tinget var sett, stod kongen opp og sa at i Lesja og Lom og Vågå hadde dei teki ved kristendommen og broti ned blothusa sine. Og no trur dei på den sanne Gud som skapte himmel og jord og veit alle ting. Deretter sette kongen seg ned, og Gudbrand svara: «Vi veit ikkje kven du talar om. Kallar du han for gud, som korkje du eller nokon annan ser? Men vi eig ein gud som vi kan sjå kvar dag; i dag er han ikkje ute, av di det er bløyte-vêr; de vil synast at han er skremmeleg og veldig. Eg tenkjer de får ein kvekk i livet om han kjem på tinget. Men sidan du seier at guden dykkar er så mektig, så lat han laga det så at det blir skya i morgon, men ikkje regn, og då skal vi møtast her.» Etter dette fór kongen heim til herbyrget sitt og hadde med seg son til Gudbrand som gissel, og kongen gav dei ein annan mann i staden. Om kvelden spurde kongen

«Du skal få anna å gjera på i dag enn å gjera narr av oss.»

son til Gudbrand korleis avguden deira var skapt. Han sa at på skapnaden var han liksom Tor og hadde ein hammar i handa, at han var stovaksen og innhol, og at dei hadde gjort liksom ein hjell under han, som han stod på når han var ute; det skorta ikkje på gull og sølv på han; dei gav han 4 leivar brød kvar dag, omfram kjøt. Deretter la dei seg; men kongen vakte all natta og heldt på og bad. Då det vart dag, gjekk kongen til messe og så til bords, og sidan til tings. Med vêret vart det så som Gudbrand hadde sagt. Då stod bispen opp i messe-kåpa si, med bispehuva på hovudet og bispestaven i handa, og la ut om trua for bøndene; han fortalde dei om mange underlege gjerningar som Gud hadde gjort, og enda tala si godt. Då svara Tord Istermage: «Mangt og mykje seier denne mannen med horna som har ein stav i handa, krokut ovatil som eit vêre-

horn. Men då de no, godtfolk, seier at guden dykkar gjer så mange underlege gjerninger, så sei til han i morgon føre solrenninga at han let det vera klårt vêr og solskin, så skal vi møtast og gjera eitt av to, anten bli forlikte i denne saka eller halda slag.» Og dermed skildest dei denne gongen.

113. Det var ein mann med kong Olav som heitte Kolbein sterke og var ætta frå Fjordane. Han var støtt væpna såleis at han hadde sverd ved sida og ei stor «rudde» i handa, som somme kallar klubbe. Kongen sa til Kolbein at han skulle vera nærmast honom om morgonen, og så sa han til mennene sine: «I natt skal de gå dit som bondeskipa er, og bora hol i alle i hop og rida hestane deira bort frå dei gardane som dei er på,» og dei så gjorde. Kongen heldt på og bad all natta; han bad til Gud at han ville løysa dei ut or denne knipa av si miskunn. Då messa var slutta og det lei mot dagen, gjekk han til tings. Då han kom på tinget, var nokre av bøndene komne, og i det same såg dei ein heil brøte bønder, som kom til tings og bar imellom seg eit stort manns-bilete som var tilstasa med gull og sølv alle stader. Då dei bøndene som var på tinget såg dette, sprang dei opp alle i hop og bøygde seg for dette skremslet, og dermed sette dei det ned midt på tingvollen.

På den eine sida sat bøndene, og på den andre sida kongen og hans folk. Sidan stod Dalegudbrand opp og sa: «Kvar er no din gud, konge! No tenkjer eg han ber hakeskjeget heller lågt, og eg synest at du og den mannen med horna, som de kallar bisp, og som sit der utmed deg, ikkje er så kaute som i går, for di no er vår gud komen, som rår for alle ting, og ser på dykk med kvasse augo, og eg ser at de er ottefulle og knapt torer sjå opp med augo. Lat no ovtrua dykkar fara og tru på vår gud, som held lagnaden dykkar i si hand.» Med dette enda han tala si.

Kongen sa til Kolbein Sterke, så ikkje bøndene merka det: «Om det høver så til under tala mi at dei ser bort frå avguden sin, så slå til han med klubba, det hardaste du kan.» Sidan stod kongen opp og sa: «Mangt har du sagt til oss her på morgonen, og du seier det er underleg at du ikkje kan sjå vår gud; men eg tenkjer at han snart vil koma til oss. Du skremmer oss med din gud, som er både blind og dauv og korkje kan berga seg sjølv eller andre og ingen-stad kan koma mindre dei ber han; og eg tenkjer at han rett-no får seg ei ulykke. Snu dykk no

og sjå mot aust; der fer no vår gud med mykje ljós.» I det same rann sola opp, og alle bøndene snudde seg mot sola. Men samstundes slo Kolbein til avguden deira, slik at han rauk reint sund, og det flaug ut mys så store som kattar liksom, og ødler og ormar. Men bøndene vart så redde at dei flydde, somme til skipa; men då dei skulle skuva skipa sine ut, gjekk dei fulle av vatn, og dei kunne ikkje koma om bord. Men dei som sprang til øykene, fann dei ikkje.

Då lét kongen ropa på bøndene og sa at han ville tala med dei, og då snudde bøndene att, og tinget vart sett. Då stod kongen opp og tala: «Eg veit ikkje,» sa han, «kva dette ståket og denne laupinga som de driv med skal vera til; no kan de sjå kva guden dykkar dugde til, han som de bar gull og sølv og mat og kost til; og no såg de kva det var for slag som naut det, mys og ormar, ødler og padder. Ille står det til med dei som trur på slikt og ikkje vil slutta med dårskapen sin. Ta gullet dykkar og eignelutene som driv omkring på vollen her; ha det heim til kvinnfolka dykkar, og heng det ikkje på stukk eller stein lenger. Her er det no to kår å velja av: anten at de no tek kristendommen, eller held slag med meg no i dag, og då får dei vinna over dei andre som den guden vil som vi trur på.» Då stod Dalegudbrand opp og sa: «Vi har fått stor skade på vår gud; og etter di han ikkje kunne hjelpa oss, så vil vi no tru på den guden som du trur på.» Då tok alle ved kristendommen, og bispen døypte Gudbrand og son hans og sette att prestar der; dei skildest vener som før var uvener, og Gudbrand lét setja opp ei kyrkje der i Gudbrandsdalen.

Kong Olav talar til bøndene på tinget ved Hundorp.

Resymè: Etter at Hellige Olav hadde omvendt folk i Lesja, Lom og Vågå, samla Dale-Gudbrand en stor hær ledet av sin 18 år gamle sønn og ville møte Hellige Olav ved Selsvollene. Bøndene ble skremt, og flyktet. Sønnen fikk Grid. Dale Gudbrand ville ikke overgi seg. Hellige Olav overlistet ham med å bore hull i båtene og gjemme hestene til bøndene dagen før det avtalte tinget på Hundorp. Dale Gudbrand hadde med en avgudsfigur av Tor, men Hellige Olav avledet oppmerksomheten med en tale mot soloppgangen og fikk en sterk kar til å slå sund avgudsstatuen. Folk trodde det var Gud som kom med sola og som knuste Tor`s figuren, derfor flyktet de til båtene og til hestene, men disse var tukla med, så bøndene ble redde og da overgav bøndene seg til Kristendommen.

900-årsfesten på Hundorp 29. juli 1921 – eit stormøte i Gudbrandsdalen

Kolbein Sterke knuser guden Tor på Hundorp i 1021.

Etter teikning av P.N. Arbo

Det er ikke beskrevet kilder for når dalen fikk Gudbrands navnet. Noen nevner at dalen kanskje het Hunndalen på folkemunne, det er jo flere steder i dalen som har denne gammelnorske betegnelsen knyttet til fangst, både Hunder i sør og Hundyrju og Hundsjøen i nord. Kanskje het den på folkemunne bare Dalen, underforstått som vi sier i dag: Dalenes Dal? Kanskje var det hendelsen på Hundorp beskrevet av klerken og Snorre som gjorde utslaget til at dalen ble benevnt Gudbrandsdalen? Her er det bare å spekulere!

Dale Gudbrand var en mektig bonde/høvding/hersje, som kjente stormenn og kongeslekta til Harald Hårfagre. Han styrte fra Hamar til vannskillet mot Vestlandet.

Garmokirka

Garmo stavkirke er en stavkirke som kommer fra Garmo i Lom, Oppland. Den står nå på Maihaugen. Den første kirken på Garmo skal være bygget omkring 1021. Olav den hellige Haraldsson dro da på kristningsferd gjennom Gudbrandsdalen, og Torgeir Gamle fikk som takk for at han bygde kirke på garden sin fiskeretten i vannet Tesse av kongen. Her viser kongen seg som diplomat med bestikkelser mer enn vikingen som tvinger folk med makt. Historien regnes som troverdig, siden overleveringen har skjedd via juridiske dokumenter, ikke Snorres frodige fortellinger eller helgenlitteraturen rundt Olav den hellige.

Den første kirka hadde ingen grunnmur, så den råtnet. Kirka som står på Maihaugen er den andre Garmokirka, med interiør fra flere andre kirker.